

Ruch Biblijny i Liturgiczny

Nr 2-3

ROK XXX

1977

Święta Kongregacja Kultu Bożego

DYREKTORIUM O MSZACH ŚW. Z UDZIAŁEM DZIECI

WSTĘP

1. Kościół ma obowiązek otaczać szczególną opieką dzieci ochrzczone, które mają być wprowadzone w pełnię inicjacji chrześcijańskiej przez sakramenty Eucharystii i Bierzmowania oraz te, które niedawno przystąpiły do pierwszej Komunii świętej. Warunki bowiem współczesnego życia, w jakich dzieci wzrastają, nie wywierają korzystnego wpływu na ich duchowy rozwój¹. Zdarza się często, że rodzice za mało troszczą się o to, by wypełnić zobowiązania przyjęte podczas Chrztu swoich dzieci co do ich chrześcijańskiego wychowania.

2. Istnieje specyficzna trudność wychowania dzieci w Kościele, ponieważ liturgiczne obrzędy, zwłaszcza związane z Eucharystią, nie mogą wywierać na nie w pełni właściwego sobie wpływu wychowawczego². Chociaż obecnie wolno używać języka ojczystego we Mszy św., jednak słowa i znaki nie zostały wystarczająco przystosowane do mentalności dziecka.

Także w codziennym swoim życiu dzieci nie zawsze rozumieją wszystko, co przeżywają razem z dorosłymi, i nie jest to dla nich czymś przykrym. Dlatego nie można wymagać, aby w liturgii wszystkie szczegóły musiały być dla nich zrozumiałe.

Należy się jednak obawiać, że dzieci w dziedzinie duchowej stracą bardzo dużo, jeżeli całymi latami spotykać się będą stale w Kościele

¹ por. S. Kongr. d. s. Duchowieństwa, Ogólne Dyrektorium Katechetyczne, 5; A. A. S. 64 (1972) s. 101-102.

² por. Sob. Wat. II, Konst. o Św. Liturgii, 33.

z elementami dla nich prawie niezrozumiałymi. Współczesna psychologia w sposób przekonywujący wykazuje, że religijne przeżycia w okresie niemowlęstwa i wczesnego dzieciństwa wywierają głęboki wpływ na formację dzieci, dzięki wyjątkowej chłonności religijnej, jaką się one odznaczają³.

3. Kościół idąc za swoim Mistrzem, który *brał w objęcia dzieci i błogosławił* (Mk 10, 16), nie może pozostawić ich samym sobie, skoro poddane są takim uwarunkowaniom. Dlatego wnet po Soborze Watykańskim II, który w Konstytucji o świętej liturgii mówił o konieczności przystosowania liturgii do rozmaitych grup⁴, Kościół zaczął pilnie zastanawiać się, zwłaszcza na I Synodzie Biskupów w Rzymie w roku 1967, jak można by ułatwić dzieciom uczestnictwo w liturgii. Z tej okazji Przewodniczący Rady do wykonania Konstytucji o świętej liturgii wyraźnie oświadczył, że nie może być mowy, „o opracowaniu jakiegoś zupełnie odrębnego obrzędu, lecz raczej o zachowaniu, skróceniu lub opuszczeniu niektórych elementów; o doborze pewnych tekstów bardziej odpowiednich”⁵.

4. Gdy przez *Wprowadzenie ogólne* do zreformowanego Mszału Rzymskiego wydane w roku 1969 zostały określone wszystkie szczegóły odnośnie sprawowania Eucharystii z udziałem ludu, Kongregacja Kultu Bożego, przychylając się do postulatów nadchodzących raz po raz z całego świata katolickiego, przy współpracy specjalistów, mężczyzn i kobiet niemal ze wszystkich narodów, zaczęła przygotowywać specjalne Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci jako uzupełnienie *Wprowadzenia do Mszału*.

5. W obecnym Dyrektorium, podobnie jak we *Wprowadzeniu ogólnym do Mszału*, zastrzega się Konferencjom Biskupów lub poszczególnym Biskupom dokonywanie pewnych adaptacji⁶.

Zgodnie z artykułem 40 Konstytucji o świętej liturgii, Konferencje Biskupów przedstawia Stolicy Apostolskiej i za jej zgodą wprowadzą w życie adaptacje we Mszy św. z udziałem dzieci, które może są konieczne na ich terenie, a które z natury rzeczy nie mogą się znaleźć w ogólnym Dyrektorium.

6. Dyrektorium ma na uwadze dzieci, które jeszcze nie weszły w okres tzw. „preadulescencji”. Z założenia nie mówi się o dzieciach fizycznie czy psychicznie upośledzonych, bo dla nich często konieczne

³ por. S. Kongreg. d. s. Duchowieństwa, Ogólne Dyrektorium Katechetyczne, 78; A. A. S. 64 (1972) s. 146—147.

⁴ por. Sob. Wat. II Konst. o św. Liturgii, 38; por. także Św. Kongreg. Kultu Bożego, Instrukcja *Actio pastoralis*, 15 maja 1969; A. A. S. 61 (1969) s. 806—811.

⁵ O Liturgii na pierwszym Synodzie Biskupów: „Notitiae” 3 (1967), s. 368.

⁶ Por. niżej nr 19, 32, 33.

są obszerniejsze adaptacje⁷. Jednak można do nich stosować niżej podane zasady po wprowadzeniu niezbędnych zmian.

7. W pierwszym rozdziale Dyrektorium (nr 8—15) ustala się podstawowe zasady dotyczące różnych sposobów wprowadzania dzieci w liturgię eucharystyczną. Rozdział drugi (nr 16—19) mówi krótko o Mszach z udziałem dorosłych, w których uczestniczą również dzieci. Rozdział trzeci (nr 24—54) obszerniej omawia Msze z udziałem dzieci, w których bierze udział tylko mała liczba dorosłych.

ROZDZIAŁ I

WPROWADZENIE DZIECI W LITURGIĘ MSZY ŚW.

8. Ponieważ nie można sobie wyobrazić pełnego życia chrześcijańskiego bez uczestnictwa w czynnościach liturgicznych, w których zgromadzeni wierni sprawują paschalne misterium, religijna inicjacja dzieci powinna zmierzać do tego celu⁸. Kościół, który chrzci niemowlęta i pokłada ufność w darach udzielonych przez ten sakrament, ma obowiązek czuwać, aby ochrzczeni wzrastali w łączności z Chrystusem i z braćmi. Znakiem i dowodem tej łączności jest uczestnictwo w uczcie eucharystycznej. Do tego uczestnictwa należy dzieci przygotować i wprowadzić w jego głębsze znaczenie. Formacji liturgicznej i eucharystycznej nie należy oddzielać od pełnego wychowania humanistycznego i chrześcijańskiego; byłoby nawet szkodliwe, gdyby formacja liturgiczna była pozbawiona takiej podstawy.

9. Wszyscy, którzy zajmują się wychowaniem dzieci, powinni zjednoczyć wysiłki i we wzajemnym porozumieniu dążyć do tego, aby dzieci już wówczas, kiedy mają jakieś pojęcie o Bogu i sprawach Bożych, zgodnie z wiekiem i rozwojem osobowym przeżyły również wartości ogólnoludzkie, w jakie obfituje sprawowanie Eucharystii. Należą do nich działanie we wspólnocie, powitanie, umiejętność słuchania, proszenie o przebaczenie i udzielanie go, wyrażanie wdzięczności, przeżywanie ze zrozumieniem czynności symbolicznych uczy przyjaźni, uroczystych obchodów⁹.

Zadaniem katechezy eucharystycznej, o której mowa w nr 12. będzie tak pielęgnować tego rodzaju wartości ogólnoludzkie, aby dzieci stopniowo, zgodnie z wiekiem oraz warunkami psychologicznymi i społecznymi otwierały umysły na przyjęcie wartości chrześcijańskich i pojmowały sprawowanie Chrystusowej Tajemnicy¹⁰.

⁷ Por. Obrzędy Mszy św. z udziałem dzieci głuchoniemych dla krajów języka niemieckiego, zatwierdzone przez Kongregację Kultu Bożego 26 czerwca 1970 (Prot. n. 1546/70).

⁸ Por. Sob. Wat. II, Konst. o św. Liturgii, 14, 19.

⁹ Por. Kongreg. d/s Duchow., Ogólne Dyrekt. Katech. nr 25; A. A. S. 64 (1972) s. 114.

¹⁰ Por. Sob. Wat. II, Dekl. o wychow. chrześc., 2.

10. W procesie wpajania tych wartości ogólnoludzkich i chrześcijańskich bardzo duży udział ma chrześcijańska rodzina¹¹. Dlatego, ze względu na formację liturgiczną dzieci, trzeba bardzo popierać chrześcijańskie dokształcania rodziców oraz innych osób, na których spoczywają obowiązki wychowawcze.

Rodzice, świadomi zadań, jakich podjęli się podczas chrztu swoich dzieci, mają obowiązek stopniowo uczyć je modlić się przez codzienną modlitwę z nimi oraz wdrażać do modlitwy prywatnej¹². Jeśli tak przygotowane dzieci już od wczesnych lat, kiedy tylko zapragną, biorą udział we Mszy św. razem z rodziną, łatwiej zaczną śpiewać i modlić się we wspólnocie liturgicznej, a nawet będą już jakoś wy-czuwać Eucharystyczną Tajemnicę.

Rodziców, którzy są słabi we wierze, ale chcą zapewnić dzieciom wychowaniem chrześcijańskie, trzeba zachęcać, by zaznajamiali dzieci przynajmniej z wartościami ogólnoludzkimi, o których wyżej była mowa, oraz by przy nadarzającej się okazji uczestniczyli w zebraniach rodziców i nabożeństwach nieeucharystycznych odprawianych dla dzieci.

11. Chrześcijańskie wspólnoty, do których należą poszczególne rodziny albo w których żyją dzieci, mają obowiązki wobec dzieci ochrzczonych w Kościele. Wspólnota chrześcijańska przez to, że daje świadectwo Ewangelii, żyje braterską miłością, czynnie obchodzi misteria Chrystusa, jest najlepszą szkołą chrześcijańskiego i liturgicznego wychowania dzieci, które w niej żyją.

W ramach chrześcijańskiej wspólnoty rodzice chrzestni lub inne osoby odpowiednio uzdolnione i ożywione duchem apostołskim mogą nieść wielką pomoc w należyтым katechizowaniu dzieci tym rodzinom, które z trudnością spełniają obowiązek chrześcijańskiego wychowania dzieci.

Tym właśnie celom służą katolickie przedszkola i szkoły oraz różne dziecięce zrzeczenia.

12. Jakkolwiek liturgia sama przez się wywiera zawsze swój kształcący wpływ¹³ również na dzieci, katecheza o Mszy św. zajmuje ważne miejsce w ramach nauczania katechetycznego¹⁴, szkolnego i parafialnego, ponieważ doprowadza do czynnego, świadomego i autentycznego uczestnictwa we Mszy św.¹⁵

Taka katecheza „dobrze przystosowana do wieku i umysłowości dzieci ma zmierzać do tego, aby przez wyjaśnienie głównych obrzę-

¹¹ Por. tamże, nr 3.

¹² Por. Kongreg. d/s Duchow. Ogólne Dyrekt. Katech. 78; A. A. S. 64 (1972) s. 148.

¹³ Por. Sob. Wat. II Konst. o św. Liturgii, 33.

¹⁴ Por. Św. Kongreg. Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum Misterium*, z dnia 25 maja 1967, 14; A. A. S. 59 (1967), s. 550.

¹⁵ Por. Św. Kongreg. d/s Duchow., Ogólne Dyrekt. Katech. 25; A. A. S. 64 (1972) s. 114.

dów i modlitw pouczyć je, jakie znaczenie ma Msza św., również w odniesieniu do udziału w życiu Kościoła”¹⁶. Chodzi tu zwłaszcza o teksty samej Modlitwy Eucharystycznej i aklamacje, przez które dzieci w niej uczestniczą.

Na szczególne podkreślenie zasługuje katecheza przygotowująca do pierwszej Komunii św. Przez nią dzieci mają nie tylko poznać prawdy wiary związane z Eucharystią, ale także mają się nauczyć, jak na swoją miarę czynić pokutę, by po takim przygotowaniu, jako wszczępione całkowicie w Ciało Chrystusa mogły brać razem z ludem Bożym czynny udział w Eucharystii, uczestnicząc w uczcie Pańskiej i we wspólnocie braci.

13. Różnego rodzaju nabożeństwa mogą także spełnić doniosłą rolę w liturgicznej formacji dzieci oraz w ich przygotowaniu do liturgicznego życia Kościoła. Przez sam sposób ich odprawiania dzieci łatwiej przyswajają sobie pewne elementy Liturgii, takie jak: pozdrowienie, milczenie, wspólne uwielbienie, zwłaszcza jeżeli wyraża się we wspólnym śpiewie. Należy się jednak wystrzegać, żeby tego rodzaju nabożeństwa nie przybierały zbyt dydaktycznego charakteru.

14. W tych nabożeństwach coraz szerzej winno być uwzględnione Słowo Boże według intelektualnych możliwości dzieci.

W miarę wzrostu zdolności duchowych dzieci należy urządzać dla nich dość często nabożeństwa słowa Bożego w ścisłym znaczeniu, zwłaszcza w okresie Adwentu i Wielkiego Postu¹⁷. Takie nabożeństwa mogą dobrze rozwinąć u dzieci poszanowanie dla Słowa Bożego.

15. Wszelkie wychowanie liturgiczne i eucharystyczne, przy zachowaniu tego, co już powiedziano, winno zawsze zmierzać ku temu, żeby codzienne życie dzieci coraz bardziej zgadzało się z Ewangelią.

ROZDZIAŁ II

MSZA ŚW. DLA DOROSŁYCH Z UDZIAŁEM DZIECI

16. W wielu miejscowościach, zwłaszcza w niedziele i święta, w kościołach parafialnych odprawia się Msze św., w których z wielką ilością dorosłych równocześnie uczestniczy pewna liczba dzieci. Postawa dorosłych wiernych w czasie tych Mszy może mieć duży wpływ na dzieci. Dorośli również czerpią pożytek duchowy, gdyż podczas takiego zgromadzenia przekonują się, jaki udział mają dzieci w społeczności chrześcijańskiej. Uczestnictwo dzieci we Mszy św. razem

¹⁶ S. Kongreg. Obrzędów, Instr. *Eucharisticum Misterium* z dnia 25 maja 1967, 14; A. A. S. 59 (1967), s. 550; por. także Św. Kongreg. d/s Duchow., Ogólne Dyrektorium Katech. 57., A. A. S. 64 (1972) s. 131.

¹⁷ Por. Sob. Wat. II, Konst. o św. Liturgii, 35, 4.

z rodzicami i innymi członkami rodziny bardzo sprzyja pielęgnowaniu ducha chrześcijańskiego w rodzinach.

Nawet małe dzieci, które jeszcze nie potrafią lub nie chcą uczestniczyć we Mszy św., można przyprowadzić na zakończenie Mszy św., aby otrzymały błogosławieństwo wraz z całym zgromadzeniem.

Podczas Mszy św. pozostają one w oddzielnym miejscu pod nadzorem starszych osób, np. pomocnic parafialnych.

17. W tego rodzaju Mszach trzeba pilnie uważać, aby dzieci nie poczuły się jakby lekceważone z tego względu, że nie są jeszcze zdolne do uczestnictwa i zrozumienia tego, co się podczas obrzędów odbywa i głosi. Przynajmniej w jakiś sposób trzeba uwzględniać ich obecność, np. zwracając się specjalnie do nich w pouczeniach (np. na początku i na końcu Mszy św.) oraz w jakiejś części homilii.

Jeżeli pozwalają na to warunki miejscowe i osobowe od czasu do czasu można odprawić dla dzieci liturgię słowa wraz z homilią w jakimś miejscu osobnym, ale niezbyt odległym. Przed rozpoczęciem liturgii eucharystycznej dzieci te wprowadza się do miejsca, w którym dorośli sprawowali równocześnie własną liturgię słowa.

18. Bardzo pożyteczne może być powierzanie dzieciom pewnych funkcji w tych Mszach św., np. przynosić dary, wykonywać jeden czy drugi śpiew mszalny.

19. Jeśli liczba dzieci jest znaczna, Mszę taką można niekiedy zorganizować w ten sposób, żeby w większym jeszcze stopniu zadośćuczyniła wymaganiom dzieci. Wtedy to homilię należy skierować do dzieci, ale tak, żeby i dorośli mogli z niej odnieść pożytek. Prócz adaptacji przewidzianych w samych Obrzędach Mszy, za zezwoleniem Biskupa, we Mszy dla dorosłych, w której uczestniczą dzieci, można wprowadzić niektóre specjalne przystosowania, opisane niżej.

ROZDZIAŁ III

MSZA ŚW. DLA DZIECI Z UDZIAŁEM TYLKO NIELICZNYCH DOROSŁYCH

20. Oprócz Mszy, w których dzieci uczestniczą razem z rodzicami i innymi członkami rodziny, a które nie zawsze i nie wszędzie mogą się odbywać, zaleca się odprawianie Mszy z udziałem samych dzieci, zwłaszcza w ciągu tygodnia. Z dorosłych tylko niektórzy będą jej uczestnikami. Od początku odnowy liturgicznej wszyscy zdają sobie sprawę, że w tych Mszach niezbędne są pewne adaptacje¹⁸.

¹⁸ Por. wyżej p. 3.

O tych właśnie adaptacjach i to tylko ogólniejszych, będzie mowa niżej (nr 38—54).

21. Zawsze należy mieć na uwadze to, że takie sprawowanie Eucharystii powinno prowadzić dzieci do Mszy z udziałem dorosłych, zwłaszcza do Mszy niedzielnych, na których gromadzi się obowiązkowo chrześcijańska wspólnota¹⁹. Z tego względu, z wyjątkiem adaptacji niezbędnych z racji wieku, nie należy dążyć do obrzędów zupełnie odrębnych²⁰, które by zanadto różniły się od Obrzędów mszalnych z udziałem ludu. Cel rozmaitych elementów winien zawsze odpowiadać temu, co w szczegółach zostało określone we Wprowadzeniu ogólnym do Mszału Rzymskiego, chociaż niekiedy względy duszpasterskie nie pozwolą zachować identyczności absolutnej.

ZADANIA I FUNKCJE PODCZAS MSZY

22. Zasady czynnego i świadomego uczestnictwa poniekąd bardziej obowiązują, jeżeli Msze św. są odprawiane z udziałem dzieci. Dlatego trzeba dołożyć starań, aby wszystko zmierzało do poszerzenia i pogłębienia takiego uczestnictwa. Niech więc dzieci w jak największej liczbie wypełniają specjalne czynności podczas Mszy św. a mianowicie: przygotowują miejsce i ołtarz (por. nr 29), pełnią funkcję kantora (por. nr 24), śpiewają w chórze, grają na instrumentach muzycznych (por. nr 24), czytają lekcje (por. nr 24 i 27), odpowiadają podczas homilii (por. nr 48), wypowiadają wezwania modlitwy powszechnej, przynoszą dary do ołtarza oraz spełniają podobne czynności zgodnie ze zwyczajami różnych narodów (por. nr 34). Ożywieniu uczestnictwa będzie pomagać niekiedy dodanie czegoś nowego, jak np. podanie powodów do wyrażania wdzięczności przed dialogiem rozpoczynającym prefację.

W tym wszystkim trzeba sobie zdawać sprawę, że czynności zewnętrzne pozostaną bezowocne, a nawet szkodliwe, jeżeli nie będą służyć wewnętrznemu przeżywaniu uczestnictwa przez dzieci. Z tej racji również we Mszach dla dzieci ważnym czynnikiem jest święte milczenie (por. 37). Bardzo pilnie trzeba uważać, żeby dzieci nie zapomniały o tym, że wszelkie formy uczestnictwa osiągają swój punkt szczytowy w Komunii św., kiedy to przyjmuje się Ciało i Krew Chrystusa jako pokarm duchowy²¹.

23. Kapłanowi celebrującemu Mszę św. dla dzieci winno leżeć na sercu, aby odprawianiu nadać charakter uroczysty, braterski i refleksyjny²². Atmosfera taka potrzebna jest bardziej niż we Mszach

¹⁹ Por. Sob. Wat. II, Konst. o św. Liturgii, 42 i 106.

²⁰ Por. o Liturgii na pierwszym Synodzie Biskupów, „Notitiae” 3 (1967) s. 56.

²¹ Por. Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego, 56.

²² Por. niżej nr 37.

dla dorosłych, a ma ją wytworzyć celebrians. Zależy to od jego osobistego przygotowania oraz od sposobu postępowania z innymi i przemawiania.

Szczególnie winien on dbać o prostotę, dostojność i piękno w gestach. W przemówieniach do dzieci używać takich wyrażań, by bez trudu mogły go rozumieć; powinien jednak unikać zbyt dziecinnego sposobu mówienia.

Pouczenia wygłaszane według własnego uznania²³ mają wprowadzać dzieci do autentycznego uczestnictwa w liturgii, a nie stawać się czysto dydaktycznym wykładem.

Aby pobudzać serca dzieci, dobrze będzie, jeżeli czasem kapłan wróci się do nich własnymi słowami, np. zachęcając ich do aktu pokutnego, do modlitwy nad darami i modlitwy Pańskiej, do przekazania sobie znaku pokoju, do Komunii św.

24. Ponieważ Eucharystia jest zawsze akcją całej wspólnoty kościelnej, pożądana jest obecność przynajmniej paru osób dorosłych nie dla nadzoru, lecz dla modlitewnego współuczestnictwa we Mszy św., a w miarę potrzeby i do pomocy dzieciom.

Nic nie stoi na przeszkodzie, aby jeden z dorosłych uczestników Mszy św. dla dzieci, za zgodą proboszcza lub rektora kościoła, przemówił do dzieci po Ewangelii, zwłaszcza jeśli kapłanowi trudno przychodzi dostosować się do mentalności dzieci. W tej sprawie należy zachować przepisy ustalone przez Św. Kongregację do spraw Duchowieństwa.

Także we Mszach dla dzieci należy dbać o zróżnicowanie funkcji, aby okazał się charakter wspólnotowy obrzędów²⁴. Należy dobrać lektorów i kantorów czy to spośród dzieci, czy spośród dorosłych. W ten sposób dzięki różnorodności głosów uniknie się nużącej jednoznaczności.

MIEJSCE I CZAS ODPRAWIANIA MSZY ŚW.

25. Pierwszym miejscem do sprawowania Eucharystii z udziałem dzieci jest kościół; w nim jednak trzeba starannie wybrać miejsce, które by odpowiadało liczbie uczestników i w którym dzieci mogłyby swobodnie spełniać czynności wymagane przez liturgię żywą, dostosowaną do ich wieku.

Jeśli kościół nie odpowiadałby tym postulatam, będzie rzeczą wskazaną odprawiać Mszę św. dla dzieci niekiedy poza miejscem świętym, ale musi to być pomieszczenie odpowiednio przystosowane i godne tak wielkiego obrzędu²⁵.

26. Na Mszę św. dla dzieci należy wybierać taką porę dnia, która

²³ Por. Wprowadzenie ogólne do Mszału, 11.

²⁴ Por. Sob. Wat. II Konst. o św. Liturgii, 28.

²⁵ Por. Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego, 253.

bardziej odpowiada warunkom ich życia, tak aby dzieci były jak najbardziej otwarte na słuchanie słowa Bożego i sprawowanie Eucharystii.

27. Mszę, w której mają uczestniczyć dzieci w ciągu tygodnia, z pewnością będzie można odprawiać z większym pożytkiem, a z mniejszym niebezpieczeństwem zniechęcenia, jeśli nie będzie się odbywała codziennie (np. w internatach); ponadto można ją będzie lepiej przygotować, jeśli zachodzi dłuższa przerwa czasowa pomiędzy jedną a drugą Mszą św.

Od czasu do czasu trzeba zorganizować wspólne modlitwy, do których dzieci mogą się włączyć nawet spontanicznie, albo wspólne rozważanie, albo nabożeństwo słowa Bożego, które jest przedłużeniem poprzednich Mszy i wpływa na głębsze przeżycie uczestnictwa we Mszach następnych.

28. Kiedy liczba dzieci, które razem odprawiają Eucharystię, jest zbyt duża, uważne i świadome uczestnictwo staje się trudniejsze. Dlatego w miarę możliwości trzeba utworzyć więcej grup, zorganizowanych nie sżywno na zasadzie wieku, ale z uwzględnieniem poziomu formacji religijnej i przygotowawia katechetycznego.

Dla takich grup należy odprawiać Mszę św. w ciągu tygodnia, najlepiej w różnych dniach.

PRZYGOTOWANIE MSZY ŚWIĘTEJ

29. Każdą Mszę świętą z udziałem dzieci należy uprzednio starannie przygotować, zwłaszcza modlitwy, śpiewy, czytania wezwania w modlitwie powszechnej, porozumiewając się z dorosłymi i z dziećmi pełniącymi specjalne funkcje podczas tych Mszy św. W przygotowaniu i przyozdobieniu miejsca na odprawianie Mszy św. oraz w przygotowaniu kielicha, pateny i ampulek niech biorą udział niektóre dzieci, jeżeli to możliwe. Przy właściwym nastawieniu wewnętrznym również takie czynności mogą rozwijać poczucie wspólnego odprawiania Mszy św.

ŚPIEW I MUZYKA

30. Jeżeli we wszystkich obrzędach trzeba wysoko cenić śpiew, to zwłaszcza podczas Mszy św. z udziałem dzieci należy go popierać wszelkimi środkami²⁶. Dzieci bowiem są szczególnie uwrażliwione na muzykę. Trzeba jednak brać pod uwagę charakter różnych narodów oraz zdolności, jakimi dysponują biorąc udział we Mszach świętych.

Tam, gdzie jest to możliwe, aklamacje, zwłaszcza te, które należą do Modlitwy Eucharystycznej, powinny być raczej śpiewane przez dzieci niż recytowane.

²⁶ Por. Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego, 19.

31. Aby ułatwić dzieciom uczestniczenie w śpiewie „Chwała”, „Wierzę”, „Święty” i „Baranku Boży”, wolno używać dobrych przekładów popularnych wraz z melodiami, zatwierdzonych przez kompetentną władzę, chociażby nie we wszystkim zgadzały się z tekstami liturgicznymi²⁷.

32. Również we Mszach z udziałem dzieci „instrumenty muzyczne mogą oddać wielkie usługi”²⁸, zwłaszcza jeśli grają na nich właśnie dzieci. Służą bowiem one albo do podtrzymania śpiewu, albo do pielęgnowania modlitwy myślniej u dzieci; niekiedy na swój sposób wyrażają świąteczną radość i uwielbienie Boga.

Zawsze trzeba bacznie uważać, żeby muzyka nie przytłaczała śpiewu albo żeby nie wywoływała u dzieci raczej rozproszenia niż skupienia. Muzyka musi odpowiadać celowi, jaki mają poszczególne momenty Mszy św., w których występuje.

Z tymi samymi zastrzeżeniami i przy zachowaniu należytej rozwagi i wyjątkowej ostrożności można stosować we Mszach dla dzieci również muzykę mechanicznie odtworzoną, należy się jednak w tym względzie kierować zasadami ustalonymi przez Konferencję Episkopatu.

GESTY

33. Biorąc pod uwagę charakter liturgii jako czynności całego człowieka i uwzględniając psychologię dziecka trzeba troskliwie pielęgnować we Mszach dla dzieci uczestniczenie wyrażające się w ruchach i postawie ciała stosownie do wieku i miejscowych zwyczajów. Wiele zależy nie tylko od gestów kapłana²⁹, ale także od sposobu zachowania się całej grupy dzieci.

Jeśli Konferencja Biskupów gesty zachodzące we Mszy św. przystosowuje do ducha narodu według wytycznych zawartych we *Wprowadzeniu ogólnym do Mszału Rzymskiego*³⁰, niech uwzględni również dzieci i ich specjalne uwarunkowania lub niech określi tego rodzaju adaptacje wyłącznie dla dzieci.

34. Wśród czynności zaliczanych do gestów na wspomnienie zasługują procesje oraz inne czynności, wymagające udziału ciała.

Procesyjne wejście dzieci wraz z celebrującym kapłanem może pomóc do lepszego uświadomienia sobie, że w tej chwili tworzy się wspólnota³¹. Udział przynajmniej niektórych dzieci w procesji z Ewangelią wyraźniej ukazuje obecność Chrystusa głoszącego naukę swojemu ludowi. Procesja dzieci niosących kielich i dary w sposób

²⁷ Por. Sw. Kongreg. Obrzędów, Instrukcja *Musicam Sacram* z dnia 5 marca 1967, 55; A. A. S. 59, (1967), s. 316.

²⁸ Por. tamże, 62; A. A. S. 59 (1967) s. 318.

²⁹ Por. wyżej nr 23.

³⁰ Por. *Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego*, 21.

³¹ Por. tamże, 24.

bardziej przejrzysty wyraża znaczenie i treść obrzędu przygotowania darów. Dobrze zorganizowane procesyjne przystępowanie do Komunii św. ma duży wpływ na pobożność dzieci.

ELEMENTY WIZUALNE

35. Sama liturgia Mszy zawiera wiele elementów wizualnych, którym trzeba przyznać duże znaczenie dla dzieci. Należy to powiedzieć na pierwszy mmiejscu o tych szczególnych elementach wizualnych, jakie związane są z rokiem liturgicznym, jak adoracja krzyża, paschał, gromnice w święto Ofiarowania Pana Jezusa, różnaitość kolorów i ozdób liturgicznych.

Oprócz tych elementów wizualnych, związanych z samymi obrzędami i z miejscem Mszy św., można wprowadzić jeszcze inne, które pozwoliłyby dzieciom uchwycić wzrokiem wielkie dzieła Boże dokonane dzięki stworzeniu i odkupieniu i które poprzez doznania wizualne wspomagają modlitwę. Liturgia nigdy nie może wyglądać jak rzecz sucha i należąca wyłącznie do sfery myśli.

36. Z tej samej przyczyny może być również pożyteczne posługiwanie się obrazami przygotowanymi przez same dzieci dla zilustrowania homilii, dla obrazowego przedstawienia wezwań Modlitwy powszechnej, dla inspirowania modlitwy myślowej.

MILCZENIE

37. Podczas Mszy św. dla dzieci również „należy zachować milczenie we właściwym czasie, jako część obrzędu”³², aby za dużo miejsca nie przyznawać akcji zewnętrznej. Dzieci także są zdolne do refleksji i rozważania na swój sposób. Jednakże trzeba nimi pokierować, aby w różnych chwilach (np. po Komunii św.³³ lub nawet po homilii) umiały zwrócić myśli ku sobie albo na krótko oddać się rozważaniu, albo w sercu swoim wielbić Boga i modlić się do Niego³⁴.

Ponadto należy się starać, i to z większą jeszcze uwagą niż we Mszach dla dorosłych, aby teksty liturgiczne były czytane bez pośpiechu, w sposób zrozumiały i z zachowaniem wymaganych pauz.

CZĘŚCI MSZY ŚW.

38. Nie naruszając nigdy ogólnej struktury Mszy św., która „składa się jakby z dwóch części, mianowicie z liturgii słowa i liturgii eucharystycznej” oraz z pewnych obrzędów otwierających i zamykających

³² Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego, 23.

³³ Por. Św. Kongreg. Obrz. Instrukcja *Eucharisticum Misterium*, 38, 25 maja 1967; A. A. S. 59 (1967) s. 562.

³⁴ Por. Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego, 23.

Mszę³⁵, w ramach poszczególnych części Mszy św. wydają się konieczne niżej podane adaptacje, aby dzieci rzeczywiście przeżywały na swój sposób „tajemnicę wiary... poprzez obrzędy i modlitwy”³⁶, zgodnie z prawami psychologii dziecięcej.

39. Aby nie wytworzyła się za duża różnica między Mszą dla dzieci a Mszą dla dorosłych³⁷ nigdy nie należy zmieniać i przystosowywać dla dzieci następujących obrzędów i tekstów: „aklamacji i odpowiedzi wiernych na pozdrowienia kapłana”³⁸, modlitwy Pańskiej, formuły trynitarnej na końcu błogosławieństwa, którym kapłan zamyka obrzędy mszalne. Radzi się także, aby dzieci posługując się symbolem apostołskim, o czym w nr 49, przyzwyczajają się powoli do symbolu nicejsko-konstantynopolskiego.

a) Obrzędy wstępne

40. Wstępna część Mszy św. zmierza ku temu, „aby wierni zbierając się razem, tworzyli wspólnotę i dobrze przygotowali się na słuchanie słowa Bożego i godnego sprawowania Eucharystii”³⁹. Trzeba starać się o to, aby takie właśnie nastawienie wytworzyło się w dzieciach i nie było zagrożone nadmiarem obrzędów, jakie w tej części są przewidziane.

Dlatego wolno niekiedy opuścić jeden czy drugi element rytu wstępnego, a inny ewentualnie bardziej rozbudować. Zawsze powinien być przynajmniej jeden element wprowadzający zakończony kolektą. Przy wyborze poszczególnych elementów należy zwracać uwagę na to, aby każdy z nich pojawił się w odpowiednim czasie i żaden nie został zupełnie pominięty.

b) Czytanie i wyjaśnianie słowa Bożego

41. Ponieważ czytania wyjęte z Pisma świętego stanowią „główną część liturgii słowa”⁴⁰, dlatego we Mszach z udziałem dzieci nigdy nie może braknąć czytania biblijnego.

42. Co do liczby czytań w niedziele i święta. należy przestrzegać postanowień Konferencji Biskupów. Jeśli trzy lub dwa czytania wyznaczone na niedziele lub dni zwykłe, tylko z trudem mogą być zrozumiane przez dzieci, wolno wybrać z nich dwa lub tylko jedno; nigdy jednak nie może braknąć czytania wziętego z Ewangelii.

43. Jeżeli wszystkie czytanie wyznaczone na dany dzień, wydają się mało przystępne dla dzieci, wolno wybrać czytania lub jedno czy-

³⁵ Tamże, 8 (36) Sob. Wat. II Konst. o św. Liturgii, 48.

³⁶ Por. wyżej, 21.

³⁷ Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego, 15.

³⁸ Tamże, 24.

³⁹ Tamże, 33.

⁴⁰ Mszał Rzymski, Lekcjonarz I, Porządek czytań mszalnych, ogólne uwagi wstępne, 7 d.

tanie albo z Lekcjonarza mszalnego, albo bezpośrednio z Biblii uwzględniając przy tym okresy liturgiczne. Zaleca się, aby poszczególne Konferencje Biskupów postarały się o ułożenie Lekcjonarza do Mszy św. z udziałem dzieci.

Jeśli ze względu na poziom intelektualny dzieci wydaje się konieczne opuszczenie jednego czy drugiego wiersza w czytaniu biblijnym, trzeba to zrobić ostrożnie i tak „by nie okaleczyć treści tekstu albo ducha i poniekąd stylu Pisma świętego”⁴¹.

44. Jako kryterium przy wyborze czytań trzeba przyjąć raczej jakość niż ilość tekstu Pisma świętego. Czytanie krótsze nie zawsze tym samym jest stosowniejsze dla dzieci niż długie.

Wszystko zależy od pożytku duchowego, jakie czytanie może przynieść dzieciom.

45. Ponieważ w autentycznym tekście biblijnym „Bóg przemawia do swojego ludu... i sam Chrystus jest obecny wśród wiernych przez swoje słowo”⁴², należy unikać tekstów będących parafrazami Pisma świętego. Natomiast zaleca się używanie przekładów, które ewentualnie już istnieją i są dozwolone przez kompetentą władzę w katechizacji dzieci.

46. Pomiędzy czytaniem śpiewa się albo wersety psalmów starannie dobrane do umysłowości dzieci, albo pieśń w formie psalmicznej, albo „Alleluja” z prostym werselem. W tym śpiewie zawsze powinny brać udział dzieci. Nic nie stoi na przeszkodzie, żeby niekiedy w miejsce śpiewu wprowadzić chwilę ciszy na medytację.

Jeśli wybiera się tylko jedno czytanie, śpiew może się odbyć po homilii.

47. Aby dzieci przyswajały sobie czytania biblijne i coraz bardziej dostrzegały godność słowa Bożego, trzeba wysoko cenić wszystko, co pomaga do zrozumienia tekstu.

Należy tu wymienić wprowadzenia przed czytaniem⁴³. Mają one pobudzić dzieci do ważnego i owocnego słuchania czy to przez wyjaśnienie kontekstu, czy to przez wprowadzenie do samego tekstu. We Mszy o świętym danego dnia można coś opowiedzieć z jego życia nie tylko w homilii, ale także jako wprowadzenie przed czytaniem biblijnymi dla zinterpretowania i zilustrowania tego, co czyta się z Pisma świętego.

Tam, gdzie tekst czytania takie rozwiązanie podsuwa, może okazać się pożyteczne, aby dzieci odczytały go dzieląc między siebie role, jako to zostało ustalone przy czytaniu opisu Męki Pańskiej w Wielkim Tygodniu.

⁴¹ Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego, 33.

⁴² Por. Tamże, 11.

⁴³ Por. Rada do wykonania Konst. o św. Liturgii, Instrukcja o tłumaczeniu tekstów liturgicznych, 25 stycznia 1969, „Notitiae” 5 (1969) s. 7.

48. We wszystkich Mszach z udziałem dzieci ważne zadanie spełnia homilia, która wyjaśnia słowo Boże. Homilia skierowana do dzieci niekiedy będzie przechodzić w dialog z nimi, chyba że lepiej jest, aby dzieci słuchały w milczeniu.

49. Jeżeli pod koniec liturgii słowa, wypada wyznanie wiary, można odmówić z dziećmi symbol apostołski, bo on należy do zakresu ich wykształcenia katechizmowego.

c) Modlitwy przewodniczącego

50. Aby kapłan mógł naprawdę zjednoczyć ze sobą dzieci w modlitwach przewodniczącego, wolno mu wybrać z Mszału Rzymskiego teksty bardziej przystosowane do dzieci; musi jednak uwzględnić okres liturgiczny.

51. Niekiedy sama możliwość wyboru okaże się niewystarczająca, aby dzieci mogły traktować modlitwy jako wyraz ich własnego życia i swoich przeżyć religijnych⁴⁴, dlatego że modlitwy zostały ułożone dla wiernych dorosłych. W takim przypadku nic nie przeszkadza, żeby teksty modlitw z Mszału Rzymskiego przystosować do potrzeb dzieci. Trzeba przy tym zachować ich cel, a także ich istotę oraz unikać tego wszystkiego, co jest obce formie literackiej modlitw przewodniczącego, jak upomnień moralnych i zbyt dzieciennego sposobu mówienia.

52. Największe znaczenie we Mszy św. odprowadzanej z udziałem dzieci ma Modlitwa Eucharystyczna. Ona jest punktem kulminacyjnym całego obrzędu⁴⁵. Wiele zależy od tego, jak kapłan tę modlitwę odmawia⁴⁶ i jak dzieci uczestniczą w niej przez słuchanie i aklamację.

Sama dyspozycja duszy wymagana w tym centralnym punkcie obrzędu, nastrój spokoju i czci, w jakim wszystko się dokonuje, powinny zwrócić uwagę dzieci na rzeczywistą obecność Chrystusa na ołtarzu pod postaciami chleba i wina, na Jego ofiarowanie się, na dziękczynienie przez Niego, w Nim i z Nim oraz na ofiarowanie się Kościoła, jakie dokonuje się w tej chwili, przez które wierni w Duchu Świętym ofiarują Ojcu Przedwiecznemu siebie samych i swoje życie razem z Chrystusem.

Na razie, dopóki Stolica Apostolska inaczej nie zarządzi w sprawie Mszy z udziałem dzieci, należy używać czterech Modlitw Eucharystycznych zatwierdzonych do Mszy z udziałem dorosłych i wprowadzonych do użytku liturgicznego.

d) Obrzędy przed Komunią św.

53. Po Modlitwie Eucharystycznej zawsze musi nastąpić modlitwa

⁴⁴ Por. Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego, 54.

⁴⁵ Por. wyżej, s. 23 i 37.

⁴⁶ Por. wyżej nr 23.

Pańska, łamanie Chleba i wezwanie do Komunii św.⁴⁷, ponieważ te elementy są najważniejsze w strukturze tej części Mszy św.

e) Komunia święta i obrzędy po niej następujące

54. Należy wszystko zrobić, aby dzieci, które zostały już dopuszczone do Eucharystii, dobrze przygotowane przystępowały do Stołu Pańskiego ze spokojem i wewnętrznym skupieniem i w pełni uczestniczyły w Tajemnicy Eucharystycznej. Tam, gdzie to możliwe, w czasie procesyjnego zbliżania się do Komunii św. należy śpiewać pieśni odpowiednie dla dzieci⁴⁸.

We Mszy z udziałem dzieci duże znaczenie ma pouczenie przed końcowym błogosławieństwem⁴⁹, ponieważ dzieci przed rozesłaniem potrzebują pewnego powtórzenia i zastosowania tego, co już słyszały. Trzeba to zrobić w bardzo krótkich słowach. Zwłaszcza w tym momencie wypada ukazać związek między liturgią a życiem.

Przynajmniej niekiedy, uwzględniając okresy liturgiczne i rozmaite okoliczności w życiu dzieci, niech kapłan posłuży się pełniejszymi formułami błogosławieństwa, zachowując zawsze końcową formułę trynitarną połączoną ze znakiem krzyża⁵⁰.

* * *

55. Wszystko, co zawiera się w tym Dyrektorium, zmierza do tego, aby dzieci uczestnicząc we Mszy św. mogły bez przeszkód i z radością iść razem na spotkanie z Chrystusem i razem z Nim stanąć przed Ojcem⁵¹. Formowane przez świadome i czynne uczestnictwo w eucharystycznej ofierze i uczcie, niech stale się uczą coraz lepiej głosić Chrystusa w domu i poza domem, w rodzinie i wśród rówieśników, żyjąc wiarą, która działa przez miłość (Gal 5, 6).

Niniejsze Dyrektorium przygotowane przez Świętą Kongregację Kultu Bożego, Ojciec św. Paweł VI zatwierdził dnia 22 października 1973 roku oraz polecił podać do publicznej wiadomości.

Z siedziby Świętej Kongregacji Kultu Bożego, dnia 1 listopada 1973, w uroczystość Wszystkich Świętych.

Na mocy specjalnego polecenia Ojca Świętego

JAN KARD. VILLOT

Sekretarz Stanu

† H. BUGNINI

Arcybiskup tyt. Dioklecjany

Sekretarz Kongreg. Kultu Bożego

⁴⁷ Por. Kongreg. Obrzędów, instr. *Musicam Sacram* 32, 5 marca 1967; A. A. S. 59 (1967) s. 309.

⁴⁸ Por. Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego, 11.

⁴⁹ Por. wyżej nr 39.